

Der Ring des Nibelungen in Dessau

door Engel van der Luyt

Deze Ring heeft de ondertitel ‘In der Bauhausstadt Dessau’ meegekregen. Men moet derhalve enige kennis hebben van het werk van de architecten en kunstenaars, die een aandeel bij de totstandkoming van het Bauhaus (1925–1933) hebben gehad en er als leraren hebben gewerkt. Ik noem dan met name het Triadische Ballet van Oskar Schlemmer, het kleurrijke werk van Lyonel Feininger en de door László Moholy-Nagy gefotografeerde installaties.

Das Rheingold

De eerste opera van de cyclus zou men een “ballet blanc” kunnen noemen: decor en kostuums zijn wit. Een puur begin maar de kleur wit blijft gehandhaafd ook als het kwaad zijn intrede doet. In een soort liefdesprieel bewegen de Rijndochters zich als bruiden rondom het goud dat in de vorm van een kubus op een sokkel is geplaatst. Op de pilaren van het ronddraaiende prieel worden blauwgroene golfmotieven geprojecteerd. Een mooi en veelbelovend begin maar de veelheid aan projecties loopt later een beetje uit de hand. Ook Alberich is in het wit gekleed en heeft iets spastisch in zijn bewegingen. Daardoor wordt de afwijzing acceptabel want op zijn uiterlijk is niets aan te merken. De roof van het goud is eenvoudig: je tilt

de kubus goud van de sokkel en stapt er mee weg. De goden familie bestaat, met uitzondering van Wotan, uit een stelletje aanstellers en angsthazen. Een nauwelijks te verdedigen regieopvatting als je bedenkt dat Donner en Froh de elementen naar hun hand kunnen zetten. Ook de reuzen moeten het meer van hun woorden dan van hun fysieke uitstraling hebben. Omdat alle mannen in het wit gekleed zijn, geven de verschillende hoofddeksels enige hulp bij het herkennen van wie wie is. Loge heeft natuurlijk een rode pochet in zijn borstzakje. Wanneer we in Nibelheim komen zien we een dertigtal kleine tafeltjes waaraan kinderen tekeningen maken voor te vervaardigen tekenfilms. Het gestolen goud wordt kennelijk omgezet in filmproducties. Op een gegeven moment worden de tafeltjes tot een vierkant aan elkaar geschoven, waarop Alberich gaat staan om zijn vermommingen te tonen. Draak en kikker worden geprojecteerd. De gevangenneming van Alberich verloopt vrij simpel. Als de Nibelungen de goudschat voor de bevrijding van Alberich ten tonele brengen, blijken dat goudkleurige filmblikken te zijn. De blikken worden opgestapeld, zodat Freia erachter geplaatst kan worden. Wanneer de ring bij de buit gevoegd dient te worden en Wotan dat weigert, komt Erda als een

aantrekkelijke amazone op, gekleed in een witte hoepelrok, compleet met een witte bolhoed op het hoofd en een zweepje in de hand. Het is de vraag of Wotan de ring afstaat omdat hij gecharmeerd is van haar verschijning of beducht is voor haar waarschuwende woorden. Gelet op het vervolg, zal het wel beide zijn. Inmiddels is op de achtergrond van het toneel een constructie ontstaan van veertien op elkaar gestapelde elementen (een soort luxe vierkante palet) die afzonderlijk van elkaar gedraaid kunnen worden en zowel een grote kubus als een draaitrap kunnen

vormen (zie ook het voorblad van deze WK, red.). Met wat extra verticale zijelementen moet dat op dit moment het Walhalla voorstellen. In de volgende delen zal deze knap gemaakte constructie vaker en nadrukkelijker gebruikt worden.

Die Walküre

Het decor van het eerste bedrijf is een beetje moeilijk te omschrijven: losse elementen om een grote Rietveldstoel in elkaar te zetten? Daartussen hangt een kleurrijk en draaiend kunstwerk dat de Essenstam moet voorstellen. Er komt trouwens geleidelijk aan meer kleur in deze productie. Siegmund en Sieglinde zijn nog wel in het wit maar Hunding heeft een blauw pak aan. Aan het begin van het tweede bedrijf zien we een variatie op de Walhalla kubus/trap terug. Het is nu trap *en* kubus *naast* elkaar met op de kubus twee vuurrode kuipstoeltjes. Op de halfronde projectieschermen zien we van bovenaf een verlichte stad, zoals bij het RTL nieuws. Wotan, die zich als een soort Charlie Chaplin gedraagt, is gekleed in een grijze broek en vest met daaronder een groen overhemd en rode stropdas. Brünnhilde in navenant broekpak. Was de speer van Wotan in *Das Rheingold* nog een wandelstok (met inwendig een steekwapen) nu leek het op een blinden stok maar het steekwapen zat er nog

steeds in. Vreemd genoeg zien we op de grond naast hem een paar filmdozen en een stukje film celluloid. Kennelijk heeft Fafner niet de gehele buit meegenomen. De verontwaardigde Fricka, die in het voorgaande deel nog een aanstellerige angsthaas was, blijkt nu een in het zwart geklede gifkikker te zijn, die via een paternosterliftje naast de kubus ten tonele verschijnt. Zij dwingt Wotan zijn nonchalante onverschilligheid op te geven, waarna tot de dood van Siegmund wordt besloten en met een eed wordt bekrachtigd. Via het draaitoneel verschijnt er een soort talud waarop de gevluchte Siegmund en Sieglinde aankomen. Brünnhilde, zonder schild en speer maar met een grote schoudertas, gaat in een terzijde gereedstaande regisseursstoel zitten. Uit haar tas haalt zij het regieboek van Wotan en geeft de meegekomen cameraman instructies wat hij moet filmen. Tijdens het gesprek met Siegmund verandert haar handel- en zienswijze en gooit ze het regieboek op de grond. Ze gaat nu naar eigen goedgevoelens handelen. Het door de cameraman gefilmde zien we op het halfronde scherm geprojecteerd. Storend is dat daartussen ook andere beelden worden getoond, zoals de bekende in de rotsen uitgehakte Presidentshoofden. Omdat in de confrontatie tussen de strijdende partijen Brünnhilde in tegenstelling tot haar opdracht, voor Siegfried kiest en voorkomt dat Hunding hem doodt, moet Wotan dat nu zelf doen. Uit zijn houding na deze daad is niets te merken van het tweeslachtige van die daad. Ook nu blijft hij de pias die zichzelf geen houding weet te geven.

De scène met de Walküren is lachwekkend: de kubus is uiteen gedraaid in afwisselend twee en drie lagen, met aan weerszijden nog twee extra elementen die als buffetten dienen. De Walküren hebben namelijk een cocktailparty en worden bediend en aangenaam bezig gehouden door een drietal nuchtere loverboys. Hoewel de mensen van het Bauhaus destijds ook kleding ontworpen hebben, zien de Walküren er in mijn ogen uit alsof zij gekleed zijn door de examenklas van een modevak school: extravagant en kleurrijk. Een van de dames heeft een kleine Silky Terriër bij zich van wie zij de haartjes kamt en hem in een meegenomen voederbakje zijn brokjes geeft! Van de ernst van hun functie is bij deze Walküren niets te merken. De kubus

(de rots) wordt met verschillende kleuren belicht en is met blokjes beplakt zodat het geheel een Bauhauslook heeft gekregen. De Walkürenrit-scène is derhalve een vrolijke bedoening. Deze kleurrijke en vrolijke stemming verdwijnt bij de komst van Brünnhilde en Sieglinde. Al draaiend en in elkaar schuivend krijgen de lagen van de kubus een andere indeling en verdwijnen de buffetten. De kubus wordt in drie delen gesplitst en in het tussendeel wordt Brünnhilde te slapen gelegd. Als Wotan het vuur oproepen heeft wordt het geheel rood beschenen.

Siegfried

Gelukkig in het eerste bedrijf geen gegooi met potten en pannen: Mime en Siegfried zitten beiden op een draaibare bureaustoel aan een kleine tafel waaronder ieder zijn eigen homecomputer heeft staan. Mime heeft het scherm als een trommel voor zijn buik hangen. Siegfried, gekleed in een oranje hesje en witte broek, is druk bezig met een computerspel dat hij met beide handen bestuurt. Via de projectie zien we wat hij door zijn bril in het spel ziet en besturen kan, namelijk de beer, die Mime de stuipen op het lijf moet jagen. Het gesprek tussen de Wanderer en Mime levert geen verrassingen op. Het speelt zich rondom of op de tafel af. Wotan heeft een wijde groene outfit aan met aan één kant metalen schouderstukken. Op en rond zijn blinde oog draagt hij iets dat lijkt op een halve bril van een lasser. Tijdens deze ontmoeting gebeurt er niets bijzonders, wel daarna. Siegfried komt namelijk terug met in een winkelwagentje een aantal dozen. Uit de grootste doos haalt hij een apparaat dat erg lijkt op de Licht-Raum-Modulator van Lászlo Moholy-Nagy. Hij plaatst het apparaat op tafel en sluit de spullen, die uit de andere dozen komen, erop aan alsof het een nieuwe computer is. Het proces van het hersmeden van het zwaard gebeurt tot ieders verrassing digitaal en via een 3D-printer. Siegfried hamert weliswaar een beetje te veel op het toetsenbord maar het heeft resultaat en de vorderingen zien wij via de projectie. Jammer dat hem aan het eind van dit wonderbaarlijke smeedproces het zwaard vanuit de coulissen wordt aangereikt. Dat verbreekt de magie van dit originele maakproces.

In het tweede bedrijf zijn we in het bos nabij Neidhölle beland. Op het toneel zijn daarvoor door het technisch personeel drie driehoekige verblijfjes (hokjes) geschoven, opgebouwd met grillig geplaatst latwerk. Het technisch personeel is in het zwart gekleed, waarop met groene fluorescerende verf globaal hun geraamte is aangegeven. Dat maakt het donkere bos door hun bewegingen extra eng. Tijdens de ontmoeting tussen Wotan en Alberich krijgen we via projectie Fafner als een worm te zien. Die ontmoeting levert niets op want het 'schlag fehl'. Een kunstwerk op zich is de vogel, die Siegfried komt waarschuwen en raadgeven. Zij is gekleed in een van verschillende tinten blauw gemaakt kostuum met een

zilverkleurige voorschoot. Verder heeft zij twee lichtgevende hoepels aan haar rug, waarvan de bovenste lijkt op een aureool om haar hoofd. Zij draagt zilverkleurige laarzen en op het hoofd een masker. De attributen om met de vogel te communiceren (het rietje en zijn hoorn) worden via draden uit de lucht aangereikt. Als gevolg van het te luide hoornspel wordt Fafner wakker en krijgen we hem en zijn verblijfplaats nu in werkelijkheid te zien. De achterwand wordt opgetrokken en we zien een grote kubus van goud. Dus niet de filmdozen die hij destijds heeft meegenomen maar een vergroot exemplaar van de gouden kubus die Alberich in das Rheingold van de sokkel heeft gehaald. Fafner ziet er vreemd uit: hij lijkt, vanwege de stokken die her en der in zijn kleding zijn gestoken, op een groot stekelvarken: alsof zijn outfit wil zeggen 'raak mij niet aan'. Toch weet Siegfried hem nabij te komen en te doorsteken. Als Fafner en Mime uit de weg zijn geruimd gaat Siegfried op zoek naar

Brünnhilde. Intussen draaft Wotan naar Erda, die hem verschijnt als een jonge en slanke ballerina die regelrecht uit het eerder genoemde Schlemmer Ballet is gestapt. De ontmoeting tussen Wotan en Siegfried levert geen verrassingen op. Dan komen we op de plaats waar Brünnhilde te slapen ligt. De grote kubus is terug op het toneel en in tweeën gedeeld (een soort aanrecht met achterwand). Mooi wordt het ontwakken van Brünnhilde weergegeven: boven de kubus op de halfronde projectieschermen zien wij vergroot haar ogen: eerst gesloten, dan trillende oogleden, een lichte beweging, knipperen en ten slotte stralend open.

Götterdämmerung

Was in Siegfried al begonnen met het bewegen van armen en benen zoals de figuren uit het Schlemmer Ballet dat doen, in dit deel wordt dit op een overdreven manier voortgezet. Prachtig is het beeld dat de Nornen in het voorspel toont. De drie protagonisten hebben acht witte linten aan hun rug die vanuit het plafond losjes omlaag hangen. Door van tijd tot tijd van plaats te verwisselen raken de linten verward en breken. Siegfried loopt met stijve knieën en ook Brünnhilde beweegt zich niet meer zo natuurlijk.

De overdracht van Grane is teleurstellend: een klein paardje uit een blokkendoos. Voor het paleis van de Gibichungen komt de hydraulische techniek in beweging. Vanuit de vloer komt een stellage omhoog met drie plaatsen waarop de bewoners staan. Hagen legt zijn plan uit, dat wordt uitgevoerd als Siegfried aangekomen is. Er wordt door Gutrunne geen vergeetdrankje aangeboden en ook vloeit er geen bloed voor de bloedbroederschap eed. Als Waltraute op bezoek komt zijn alle delen van de zwarte kubus tot een grote wenteltrap uitgeschoven. Op de top van de trap wordt Brünnhilde van haar ring berooft en het schijnhuwelijk gesloten. Siegfried is zo goed omgekleed en geschminkt dat ik werkelijk dacht dat het Gunther in levende lijve was.

De wachthoudende Hagen krijgt bezoek van zijn vader, die een vreemd pak aanheeft en daardoor op een tor lijkt. De door Hagen opgeroepen Gibichungen zijn in blauwe rokken met daarboven strakke strapless hesjes gekleed en hebben als wapen lange brandende neonbuizen in de hand. Het woord 'heil' wordt naar mijn smaak wat te nadrukkelijk gezongen en op borden getoond. Na het besluit tot de dood van Siegfried is er een coupure toegepast waardoor dit bedrijf wat abrupt eindigt. Men heeft de smaak van brandende neonbuizen te pakken want de Rijndochters lopen daar in fraaie avondkleding tussen en onder door. De jachtscène is ook een beetje kaal: geen jacht trofeeën en geen drinkgerei. Hagen wuift even met zijn hand voor het gezicht van Siegfried en zijn geheugen komt weer terug. Hij

valt na de doodsteek niet ter aarde maar buigt slechts het hoofd. Dat zal Gunther later op dezelfde manier doen. De relatie tussen tekst en uitbeelding raakt een beetje zoek. Brünnhilde beklimt de trap/kubus waarvoor een doorzichtig glazen doos wordt neergelaten. Eerst dacht ik dat het lichaam van Siegfried daarin lag maar het blijkt een andere mini Siegfried te zijn, die aan het slot uit de doos komt en als "Hoop van de Toekomst" naar de voorgrond loopt en daar alleen achterblijft.

Samenvatting

Ik ben een beetje dubbel over deze *Ring* productie. Het ziet er heel mooi en kunstzinnig uit maar het mist de relatie met de dramatiek van het verhaal. Ik moest steeds denken aan de door de kunstenaar Achim Freyer vormgegeven *Ring* in Mannheim. Mooie beelden voor een museum maar minder geschikt voor het theater. Muzikaal was het best in orde en, op een enkele zanger na, werd er goed gezongen. Best interessant om het bijgewoond te hebben maar ik behoef het geen tweede keer te zien.